

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ

**Методичні рекомендації
до семінарських занять
для студентів спеціальності
291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії"
першого (бакалаврського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2021**

УДК 327.39(4)(07.034)

Є24

Укладачі: О. М. Кузь
Ю. І. Потоцька
Н. О. Коннова

Затверджено на засіданні кафедри філософії та політології.
Протокол № 1 від 25.08.2020 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Європейські студії [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до семінарських занять для студентів спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" першого (бакалаврського) рівня / уклад. О. М. Кузь, Ю. І. Потоцька, Н. О. Коннова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 36 с.

Подано методичні рекомендації до семінарських занять з усіх тем навчальної дисципліни, що сприятиме підвищенню рівня знань студентів, формуванню необхідних компетентностей щодо аналізу особливостей розвитку європейської цивілізації, духовно-ціннісного змісту культури Європи, європейського вектору розвитку України.

Рекомендовано для студентів спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" першого (бакалаврського) рівня всіх форм навчання.

УДК 327.39(4)(07.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2021

Вступ

Світове значення європейської культури та системи європейських цінностей, які становлять основу глобального суспільства, надають актуальності вивченню Європи як культурно-історичної цілісності. Спільна спадщина античності, християнського Середньовіччя, Відродження та Просвітництва формує єдиний простір європейської культури, хоча ця єдність існує у різноманітні багатьох національних та регіональних культур. У сучасному світі глобалізаційні процеси супроводжуються підвищенням ролі регіонів, тому великого значення набувають регіональні аспекти розвитку Європи.

Успіхи інтеграційних процесів у післявоєнній Європі, насамперед в економічній сфері, привели до розвитку політичної інтеграції та утворення Європейського Союзу, який зараз об'єднує 27 держав. Україна визнає власну європейську ідентичність та прагне до інтеграції до європейського співтовариства, що було закріплено у Конституції України у 2019 році.

Відповідно до сучасних освітніх тенденцій набуває великого значення європеїстика (англ. *European studies*), яка є міждисциплінарною галуззю знання. Вона охоплює історичні, історико-культурні та культурологічні, політологічні, економічні питання та приділяє особливу увагу вивченню Європейського Союзу.

Навчальна дисципліна "Європейські студії" є вибірковою складовою професійного циклу підготовки бакалаврів зі спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії". Програма навчальної дисципліни складається з восьми тем, які висвітлюють географічний, культурний, політичний зміст поняття "Європа", регіональну структуру Європи, процеси інтеграції та дезінтеграції, які відбувалися у цій частині світу в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Структура методичних рекомендацій до семінарських занять відповідає програмі навчальної дисципліни "Європейські студії". Подано анотований зміст лекцій, план семінарських занять, систему оцінювання сформованих компетентностей. За темами семінарських занять подано завдання, питання до обговорення та теми аналітичних доповідей, рекомендовану літературу. Тлумачення основних термінів і понять можна знайти у глосарії.

Розділ 1. Мета та завдання дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни "Європейські студії" є формування у студентів системи знань та компетентностей щодо аналізу особливостей та етапів розвитку європейської цивілізації у регіональному та глобальному контексті, визначення духовно-ціннісного змісту європейської культури, осмислення європейського вектору розвитку України.

Завданнями вивчення дисципліни є:

- опанування міждисциплінарних підходів, категорій та концепцій, які описують Європу як соціально-культурну цілісність (цивілізацію);
- визначення історико-культурної періодизації розвитку Європи;
- визначення духовно-цінісних компонентів європейської культури;
- висвітлення ролі релігійного чинника у розвитку європейської цивілізації;
- аналіз процесу секуляризації та специфіки постсекулярного суспільства;
- аналіз складної регіональної структури Європи, розгляд специфіки культурно-історичних регіонів Європи;
- визначення головних засад, етапів та наслідків міжнародної інтеграції в Європі;
- з'ясування причин і наслідків дезінтеграційних тенденцій в історії європейських країн у XX – XXI ст.;
- розгляд участі України у процесі європейської інтеграції та визначення євроінтеграційних перспектив України.

Об'єктом навчальної дисципліни є Європа як соціально-культурна цілісність.

Предмет навчальної дисципліни – особливості розвитку Європи у регіональному та глобальному контексті. Навчальна дисципліна "Європейські студії" є вибірковою дисципліною професійного циклу підготовки бакалаврів із спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії".

Опис дисципліни подано у табл. 1.1.

Характеристика навчальної дисципліни

Курс	3
Семестр	5
Кількість кредитів ECTS	5
Форма підсумкового контролю	іспит

У затвердженому Міністерством освіти і науки України стандарті вищої освіти за спеціальністю 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (наказ № 1002 від 04.08.2020 р.) міститься вичерпний перелік загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, яких має набути випускник програми. Навчальна дисципліна "Європейські студії" частиною свого змісту відповідає за формування таких спеціальних компетентностей: СК1. Здатність виокремлювати ознаки та тенденції розвитку, розуміти природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, суспільних комунікацій та/або регіональних студій; СК2. Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному; СК7. Здатність аналізувати міжнародні інтеграційні процеси у світі та на Європейському континенті, та місце в них України; СК9. Здатність застосовувати знання характеристик розвитку країн та регіонів, особливостей та закономірностей глобальних процесів та місця в них окремих держав для розв'язання складних спеціалізованих задач і проблем. Перелік компетентностей та результатів навчання подано у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Компетентності та результати навчання за дисципліною

Компетентності	Результати навчання
1	2
Здатність до аналізу особливостей та тенденцій розвитку європейської цивілізації у регіональному та глобальному контексті	Досліджувати проблеми міжнародних відносин, регіонального розвитку, міжнародних комунікацій, із використанням міждисциплінарних підходів, презентувати результати досліджень;

Закінчення табл. 1.2

1	2
	знати наукові категорії та концепції, які описують Європу як соціально-культурну цілісність; вміти визначати етапи розвитку європейської цивілізації
Здатність аналізувати міжнародні процеси у культурному контексті, визначати духовно-ціннісний зміст європейської культури та її світове значення	Знати природу та механізми міжнародних комунікацій; розуміти природу міжкультурних комунікацій; вміти визначати духовно-ціннісні компоненти європейської культури
Здатність аналізувати міжнародні інтеграційні процеси у світі та в Європі та місце в них України	Здійснювати аналіз міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, міжнародних процесів та міжнародної ситуації відповідно до поставлених цілей; вміти аналізувати сучасні євроінтеграційні процеси та участь у них України
Здатність застосовувати знання характеристик розвитку країн та регіонів Європи, особливостей та закономірностей глобальних процесів для розв'язання складних спеціалізованих задач і проблем	Вести фахову дискусію із проблем міжнародних відносин, міжнародних комунікацій, регіональних студій, аргументувати свою позицію, поважати опонентів та їхню думку

Оцінювання сформованих компетентностей здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Контрольні заходи охоплюють поточний та підсумковий контроль. Поточний контроль застосовується з метою перевірки результатів навчання, а саме набуття компетентностей, отриманих на лекціях, семінарських заняттях, під час самостійного опрацювання матеріалу. Підсумковий контроль проводять у формі іспиту в письмовій формі.

Семінар – це форма навчальних практичних занять, яка полягає у самостійному вивченні студентами окремих питань і тем лекційного курсу з наступним оформленням навчального матеріалу у вигляді рефератів, доповідей, повідомлень тощо. Семінарські заняття отримали свою назву від латинського слова *seminarium*, що означає розсадник. Вони проводилися в давньогрецьких і римських школах як поєднання диспутів, повідом-

лень учнів, коментарів і висновків викладачів. Семінар призначений для поглибленого вивчення того чи іншого предмета. Семінари розвивають творчу самостійність студентів, зміцнюють їхній інтерес до науки і наукових досліджень. Під час семінарських занять студенти опановують науковий апарат, набувають навичок оформлення наукових робіт і намагаються призвичаїтися до мистецтва усного та письмового викладу матеріалу.

Завдання семінарського заняття:

- закріплення, поглиблення і розширення знань студентів з відповідної навчальної дисципліни;
- формування навичок постановки та вирішення інтелектуальних завдань і проблем;
- удосконалення здібностей щодо аргументації студентами своєї думки, доведення або спростування суджень;
- демонстрація студентами досягнутого рівня теоретичної підготовки;
- опанування навичок самостійної роботи з літературою.

У межах дисципліни "Європейські студії" з метою опанування студентами навчальних завдань семінарські заняття проводяться за окремо взятими темами. Структурно програма дисципліни складається з 8 тем. Підсумкові бали за кожне семінарське заняття виставляються у відповідний журнал. Отримані студентом бали за окремі семінарські заняття враховуються в процесі накопичення підсумкових балів з цієї навчальної дисципліни.

Оцінювання знань студента під час семінарських занять проводиться за такими критеріями: ступінь засвоєння матеріалу навчальної дисципліни (розуміння сутності та значення проблем, що розглядаються; оперування базовими категоріями та концепціями; вільне викладення матеріалу під час усних виступів); наявність логічної структури та академічного стилю викладу матеріалу в усних доповідях і письмових роботах, вміння здійснювати порівняльний аналіз, узагальнення матеріалу та робити обґрунтовані висновки; вміння пояснювати й аргументувати власну позицію щодо проблемних питань і вести раціональну дискусію; самостійність мислення, оригінальний підхід до виконання творчих завдань; самостійність і своєчасність виконання завдань, коректність оформлення робіт.

Розділ 2. Програма дисципліни

2.1. Структура дисципліни

Тематичний план дисципліни подано у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Тематичний план дисципліни

Назва змістового модуля	Теми семінарських занять (за модулями)
Змістовий модуль 1 Європа як соціально-культурна цілісність	Тема 1. "Європа": географічний, культурний, політичний зміст
	Тема 2. Регіони Європи
	Тема 3. Антична спадщина як чинник розвитку Європи
	Тема 4. Релігійний чинник розвитку Європи
	Тема 5. Доля проєкту Просвітництва
	Тема 6. Процеси інтеграції та дезінтеграції у Європі другої половини ХХ – початку ХХІ ст.
	Тема 7. Європа у контексті глобалізації
	Тема 8. Європейський вимір історії України

2.2. Анотований зміст лекційних занять

Змістовий модуль 1. Європа як соціально-культурна цілісність

Тема 1. "Європа": географічний, культурний, політичний зміст

1.1. Проблема визначення меж Європи.

Походження слова "Європа". Географічні межі Європи. Культурний та політичний зміст поняття "Європа".

1.2. Європа як цивілізація.

Цивілізаційний підхід до розуміння історичного процесу. Європейська цивілізація та етапи її розвитку. Поняття про кризу європейської цивілізації в соціально-філософській думці.

1.3. Формування європейської ідентичності.

Проблема формування європейської ідентичності та утворення загальноєвропейського культурного простору. Європоцентризм. Ідеї пан-європеїзму XIX – початку XX ст. (Дж. Мадзіні, В. Гюго, Р. Куденхове-Калергі та ін.). Поняття про європейські цінності.

Тема 2. Регіони Європи

2.1. Субрегіональна структура Європи.

Європа у контексті регіоналістики. Основні підходи до визначення субрегіональної структури Європи.

2.2. Сучасні держави та регіони Європи.

Держава і регіон. Субрегіони та макрорегіони. Трансграничні регіони. Культурно-історичні регіони Європи. Сепаратистські рухи у країнах Європи.

2.3. Західна та Східна Європа.

Західна та Східна Європа як географічні регіони. Політичні та соціокультурні особливості регіонів. Вплив історичних чинників на визначення понять Західної та Східної Європи. Вплив Візантійської та Османської імперій на розвиток східноєвропейських країн.

Формування "Східного (соціалістичного) блоку" після Другої світової війни та його розпад.

Тема 3. Антична спадщина як чинник розвитку Європи

3.1. Особливості розвитку античної цивілізації.

Цивілізація античної Греції та Риму. Еллінський та варварський світ.

Зародження християнства як світової релігії. Вплив античної цивілізації на розвиток Європи.

3.2. Духовний світ античності.

Особливості та історичне значення античної культури. "Від міфа до логосу": становлення античної філософії.

Головні надбання античної філософської думки. Ідеї космополітизму (погляди кініків та стоїків) та їхнє значення.

3.3. Антична спадщина та європейський гуманізм.

Осмислення античної культури за часів Відродження. Ідеал людини античності та Ренесансу. Калокагатія. Пайдейя. Освіта у системі гуманістичних цінностей. Людина як мета та вища цінність буття.

3.4. Міжкультурний діалог античності та сучасності.

Звертання до античної спадщини у сучасній культурі. Вплив античної міфології на філософію та художню культуру модерної та постмодерної доби.

Тема 4. Релігійний чинник розвитку Європи

4.1. Значення християнства для розвитку середньовічного суспільства.

Особливості цивілізації середньовічного Заходу. Роль церкви у суспільно політичному та культурному житті.

Ідеал християнської єдності. Об'єднавчі проєкти середньовіччя (П. Дюбуа, Данте Аліґ'єрі, Георг Подебрад, Максимільєн де Бетюн герцог де Сюлі).

4.2. Секуляризація у Європі.

Поняття про секуляризацію суспільства. Криза релігійно-політичного традиціоналізму в Європі. Наукова революція XVII ст. Раціоналізація і модернізація суспільного життя. Розвиток світського компонента культури.

Антиклерикалізм та атеїзм. Революційні події у світі у XIX – першої половини XX ст. Процес відділення церкви від державних структур. Принцип свободи совісті.

4.3. Поняття про постсекулярний світ.

Завершення проєкту секуляризації. Постсекулярна стадія розвитку західного суспільства. Осмислення поняття "постсекулярне" (післясекулярне та/або антисекулярне) у філософській думці. Концепція С. Хантінгтона щодо зростання ролі релігійного чинника в протистоянні цивілізацій. Концепція постсекуляризму Ю. Хабермаса.

4.4. Трансформація релігії у постсекулярному суспільстві.

Неоязичництво. Розвиток квазі-релігій. Віртуалізація, "симуляція" релігії. Конструювання нових синкретичних вчень. "Нова духовність".

Проблема збереження традиційних релігійних форм.

Тема 5. Доля проєкту Просвітництва

5.1. Просвітництво як інтелектуальна течія та соціальний проєкт.

Культура доби Просвітництва (XVIII ст.). Просвітницька система цінностей. Ідейно-політична програма Просвітництва, її вплив на революційні події у Європі.

5.2. Пошук альтернатив проекту Просвітництва.

Романтизм початку XIX ст. Ірраціоналістична думка другої половини XIX ст. Звертання до духовності Сходу.

5.3. Криза Європейської цивілізації.

Перша світова війна та її наслідки. Соціалістичні революції. Встановлення тоталітарних режимів у країнах Європи (СРСР, Італія, Німеччина, Іспанія тощо).

Друга світова війна та її підсумки. Холодна війна.

Рефлексія кризи європейської цивілізації. "Занепад Європи" (О. Шпенглер). Дискусія про долю просвітницького проекту.

Тема 6. Процеси інтеграції та дезінтеграції у Європі другої половини XX – початку XXI ст.

6.1. Інтеграційні процеси в Європі після Другої світової війни.

Інтеграція як спосіб подолання конфліктів у Європі. Цюрихська промова У. Черчилля (1946). Утворення Ради Європи. План Маршалла (1948).

Початок європейської економічної та воєнно-політичної інтеграції. Галузева (секторальна) інтеграція. Паризька угода (1951) та створення Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС) країнами "шістки".

Римські угоди 1957 р. і створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Євроатому. Утворення Європарламенту як консультативного органу (1959).

Утворення Європейської Асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) країнами "зовнішньої сімки" (1960).

Брюссельський договір 1965 р. про інституційне злиття виконавчих органів ЄОВС, ЄЕС та Євроатома.

Утворення країнами "шістки" митного союзу (1968).

6.2. Євроінтеграція у 70-80-ті рр. XX ст. Європесимізм.

Проблеми розвитку економіки. Євроскептицизм.

Приєднання до Європейського співтовариства Великої Британії, Ірландії, Данії (1973).

Запровадження Європейської валютної системи (ЄВС) (1979). Приєднання Греції до Європейського співтовариства (1981).

Інтеграційна діяльність ЕС та прагнення до утворення єдиного внутрішнього ринку (ЄВР) у сер. 80-х – на поч. 90-х рр. XX ст. "Біла книга" 1985 р. Шенгенська угода (1985).

Приєднання до Європейського співтовариства Іспанії та Португалії (1986).

6.3. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси у Європі у 90-х рр. XX ст.

Об'єднання Германії. Розпад СРСР та його наслідки. Розпад Югославії.

Маастрихтський договір і заснування Європейського Союзу (ЄС). Формування спільної зовнішньої політики та політики безпеки країн-членів. Утворення економічного і валютного союзу (ЕВС). Вхід до ЄС Фінляндії, Австрії, Швеції (1995).

6.4. Кризові явища у розвитку ЄС.

Конституція Європейського Союзу (2004) та проблема її ратифікації. Лісабонський договір 2009 р., його значення для подальшого розвитку ЄС.

Особливості розширення ЄС у 2004 – 2013 рр.

Європейська боргова криза. Антикризові заходи. Політичні наслідки кризи у Єврозоні.

Початок міграційної кризи 2015 року та її розвиток.

"Брексит". Референдум 23 червня 2016 року щодо членства Великобританії в ЄС. та процес реалізації його рішення. Вихід Великобританії з ЄС (2020).

Моделі диференційної інтеграції. "Гнучка Європа".

Тема 7. Європа у контексті глобалізації

7.1. Головні аспекти глобалізації.

Глобалізація як багатоаспектний процес. Глобалізація, вестернізація, американізація. Європейська інтеграція та глобалізація.

Культурна глобалізація. Мультикультуралізм. Феномен етноренесансу.

Європейська Хартія регіональних мов і мов меншин (1992), Рамкова конвенція про захист національних меншин (1995). Мультилінгвізм в освітній політиці ЄС.

7.2. Антиглобалізм у Європі.

Основні засади та теоретичні витоки європейського антиглобалізму. Діяльність антиглобалістських організацій у Європі. Дискусії про кризу сучасного антиглобалізму.

7.3. Головні протиріччя у трансатлантичних відносинах.

Еволюція відносин США із країнами Західної Європи після Другої світової війни. Блок НАТО та проблема його розширення.

Американсько-європейські відносини під час Югославської кризи.

Військова присутність США у Європі. Політика ЄС у сфері безпеки.

Тема 8. Європейський вимір історії України

8.1. Розвиток українських земель у контексті європейської історії.

Київська Русь – середньовічна європейська держава.

Українські землі у складі європейських держав. Роль українських еліт у формуванні Речі Посполитої.

8.2. Усвідомлення європейського вибору в українській суспільній думці.

Порубіжний характер української культури Нового часу. Ідеї Просвітництва в Україні.

Затвердження європейського вибору в суспільній думці початку ХХ ст. А. Шептицький. В. Липинський. М. Хвильовий.

8.3. Євроінтеграція у новітній період історії України.

Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (1994). Декларування Україною пріоритетності європейського вектору інтеграції. Багатовекторність зовнішньої політики України. План дій Україна – ЄС (2005) і його реалізація.

Переговори між Україною та ЄС щодо укладення Угоди про асоціацію (2007 – 2011 рр.). Зрив підписання Угоди, революційні події в Україні (2013 – 2014 рр.).

Підписання "Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами з іншого" 2014 р. Проблеми ратифікації угоди.

Підписання угоди про безвізовий режим України з ЄС 17 травня 2017 року.

Конституційне закріплення євроінтеграційного курсу як стратегії зовнішньої політики України.

Розділ 3. Плани семінарських занять

Змістовий модуль 1

Європа як соціально-культурна цілісність

Тема 1. "Європа": географічний, культурний, політичний зміст

План семінарського заняття

- 1.1. Проблема визначення меж Європи.
- 1.2. Європа як цивілізація.
- 1.3. Формування європейської ідентичності.

Питання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Доведіть, що географічні та політичні межі Європи не співпадають.
2. Розкрийте зміст поняття "цивілізація".
3. Чому можна вважати Європу окремою цивілізацією?
4. Коли та чому у філософії виникла думка щодо занепаду Європи як цивілізації?
5. Що є характерним для європоцентристського бачення історичного процесу?
6. Коли та чому почала формуватися загальноєвропейська ідентичність?
7. У чому полягали ідеї пан-європеїзму?

Завдання

Надайте аргументовану відповідь на запитання:

1. Чи є науковим європоцентричний погляд на світову історію?
2. Чи був європоцентризм притаманний цивілізаційним концепціям історичного розвитку?
3. Чи зберігається опозиція "Європа – Азія" у сучасному культурному просторі?
4. "Занепад Європи" – міф чи реальність?
5. Якими є механізми формування європейської ідентичності?
6. Які елементи містить європейський соціально-культурний код?

Рекомендована література: основна [4; 7]; додаткова [10; 12; 14; 15; 22; 35].

Тема 2. Регіони Європи

План семінарського заняття

- 2.1. Субрегіональна структура Європи.
- 2.2. Сучасні держави та регіони Європи.
- 2.3. Західна та Східна Європа.

Питання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Визначте сутність понять "регіон", "субрегіон", "макрорегіон".
2. Які існують підходи до типологізації регіонів?
3. Чим обумовлено складну регіональну структуру Європи?
4. Назвіть причини поширення сепаратистських рухів у країнах Європи у ХХ ст.
5. Охарактеризуйте феномен "сепаратизму заможних регіонів" на початку ХХІ ст.
6. Як сучасні держави намагаються вирішити проблеми у відносинах з регіонами, які претендують на політичне самовизначення?
7. Охарактеризуйте хід та результати референдуму про незалежність Шотландії (2014 р.).
8. Які існують підходи до визначення Західної та Східної Європи як окремих регіонів?

Завдання

Надайте аргументовану відповідь на запитання:

1. Який характер має зв'язок між процесами глобалізації та регіоналізації?
2. Як політичний чинник впливає на визначення поняття "Східна Європа"?
3. Якими є перспективи збереження самобутності культури транс-кордонних регіонів?
4. Які елементи має культурно-історичний код Слобідської України (або іншого історичного регіону Європи на вибір)?

Рекомендована література: основна [3; 4; 7]; додаткова [9; 10; 14; 17; 20; 26; 27; 35].

Тема 3. Антична спадщина як чинник розвитку Європи

План семінарського заняття

- 3.1. Особливості розвитку античної цивілізації.
- 3.2. Духовний світ античності.
- 3.3. Антична спадщина й європейський гуманізм.
- 3.4. Міжкультурний діалог античності та сучасності.

Питання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Визначте хронологічні рамки та етапи розвитку давньогрецької цивілізації.
2. У чому виявляється самотність давньоримської культури? Чи можна вважати її вторинною відносно давньогрецької?
3. Що можна вважати головними здобутками давньоримської культури?
4. Як з'явилося протиставлення еллінського та варварського світу?
5. Охарактеризуйте ідеал людини у давньогрецькому та давньоримському культурному просторі. Розкрийте зміст понять "пайдейя", "калокагатія", "арете".
6. У чому полягає зміст формули "від міфа до логосу"? Коли відбувся цей перехід і які наслідки він мав?
7. Як Ф. Ніцше розумів співвідношення аполлонівського і діонісійського начал в культурі?
8. Як представники філософських шкіл кінізму та стоїцизму обґрунтовували ідеї космополітизму?
9. Чому середньовіччя стало об'єктом критики, а античність – об'єктом ідеалізації філософів-гуманістів?
10. Який вплив мали ідеали античності на культуру Відродження?
11. Визначте основні риси ідеалу людини доби Відродження.
12. Чи зберігається діалог із античністю у сучасній культурі? Наведіть приклади звертання до античної спадщини у сучасній філософії та мистецтві.

Завдання

Підготуйте доповідь-презентацію на тему:

Вплив античного мистецтва на художню культуру Відродження.

1. Вплив греко-римської естетики на мистецтво Нового часу (класицизм, ампір, академізм).

2. Вплив греко-римської міфології на світову (або українську) літературу.

Рекомендована література: основна [1; 4; 5]; додаткова [9; 18; 33; 35].

Тема 4. Релігійний чинник розвитку Європи

План семінарського заняття

- 4.1. Значення християнства для розвитку середньовічного суспільства.
- 4.2. Секуляризація у Європі.
- 4.3. Поняття про постсекулярний світ.
- 4.4. Трансформація релігії у постсекулярному суспільстві.

Питання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Чому християнство набуло статусу державної релігії Римської імперії?
2. Яким чином християнство розповсюджувалося у Європі за часів раннього Середньовіччя?
3. Чим відрізняються західнохристиянська (католицька) та східнохристиянська (православна) моделі стосунків держави та церкви?
4. Які наслідки мала Реформація у країнах Європи? Що таке контрреформація?
5. Визначте зміст процесу секуляризації європейського суспільства.
6. Охарактеризуйте антиклерикалізм, його ідейне та суспільно-політичне значення. Чи є зв'язок між антиклерикалізмом і атеїзмом?
7. Визначте риси постсекулярного суспільства.
8. Яких трансформацій зазнає релігійна культура у постсекулярному суспільстві?
9. Що таке "квазірелігія" за П. Тілліхом?

Завдання

Надайте аргументовану відповідь на запитання:

1. Чи можна вважати, що проєкт секуляризації було успішно реалізовано у Європі?
2. Чи є актуальною проблема збереження традиційних релігій у просторі сучасної європейської культури?

Рекомендована література: основна [4; 5; 6]; додаткова [9; 18; 23; 31; 32; 35].

Тема 5. Доля проєкту Просвітництва

План семінарського заняття

- 5.1. Просвітництво як інтелектуальна течія та соціальний проєкт.
- 5.2. Пошук альтернатив проєкту Просвітництва.
- 5.3. Криза Європейської цивілізації.

Питання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Визначте ідейні, політичні та економічні засади культури Просвітництва.
2. Визначте зміст Просвітництва як інтелектуальної течії.
3. Чому Просвітництво вважають соціальним проєктом?
4. Який вплив мали ідеї просвітників на революційні події у Франції кін. XVIII ст. та подальші революції доби Модерну?
5. Як просвітники розуміли ідею соціального прогресу? Який вплив мали просвітницькі концепції прогресу на соціальну теорію і політичну практику XIX ст.?
6. Чому надію на моральний прогрес у суспільстві пов'язували із розвитком просвітництва, освіти та науки?
7. Розкрийте сутність та історичне значення концепції природних прав людини.
8. Які риси культури романтизму дозволяють розглядати її як реакцію на культуру Просвітництва та її альтернативу?
9. Яке ставлення до культурної спадщини античності та Середньовіччя було притаманне культурі романтизму?
10. Чому в філософському дискурсі XX ст. виникла думка щодо краху проєкту Просвітництва?

Завдання 1

Зробіть порівняльний аналіз англійського та французького Просвітництва (суспільно-політичні умови розвитку, концептуальний зміст, оригінальність ідей та їхня впливовість).

Завдання 2

Зробіть скорочений виклад ідей роботи Т. Адорно та М. Хоркхаймера "Діалектика Просвітництва" та визначте власну думку щодо долі проекту Просвітництва.

Завдання 3

На прикладі філософії А. Шопенгауера доведіть, що ірраціоналістична думка зверталася до культури Сходу як духовного орієнтиру для європейців.

Рекомендована література: основна [4; 5; 7]; додаткова [8; 18; 29; 32; 35].

Тема 6. Процеси інтеграції та дезінтеграції у Європі другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

План семінарського заняття

- 6.1. Інтеграційні процеси в Європі після Другої світової війни.
- 6.2. Євроінтеграція у 70 – 80-ті рр. ХХ ст. Європесимізм.
- 6.3. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси у Європі у 90-х рр. ХХ ст.
- 6.4. Кризові явища у розвитку ЄС.

Питання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Які передумови інтеграційних процесів існували в Європі після Другої світової війни?
2. Які проблеми мала вирішити європейська інтеграція у післявоєнний період?
3. Що таке "галузева (секторальна) інтеграція"?
4. Визначте основні етапи та динаміку Євроінтеграції.
5. Що таке "європесимізм" ("євроскептицизм", "євросклероз")?
6. Назвіть етапи розширення ЄС та надайте їм коротку характеристику.
7. Які наслідки для розвитку європейської інтеграції мав розпад СРСР?
8. Як відбувався розпад Югославії?
9. Які з колишніх суб'єктів Югославії інтегровані до ЄС?
10. Назвіть основні положення Маастрихтського договору.

11. Які проблеми євроінтеграції пов'язані з розширенням ЄС? Що таке "диференційована інтеграція"?
12. Чому Конституція ЄС (2004) не набула чинності?
13. Проаналізуйте причини боргової кризи.
14. Назвіть причини міграційної кризи.
15. Назвіть причини виходу Великої Британії з ЄС.
16. Як відбувся "Брексіт"?
17. Визначте наслідки "Брексіту" для ЄС, Великої Британії та їхніх двосторонніх відносин.

Завдання 1

Проаналізуйте одну з моделей диференційованої інтеграції ("Europe à la carte", "Європа різних швидкостей", "Європа ядра", "Європа концентричних кіл").

Завдання 2

Надайте аргументовану відповідь на запитання:

1. Чи можна вважати, що в основі міжнародної інтеграції у післявоєнній Європі знаходилася саме економічна інтеграція?
2. Чи є визначеною на політичному рівні кінцева мета сучасної європейської інтеграції?

Рекомендована література: основна [2; 3]; додаткова [9; 13; 24; 25; 35].

Тема 7. Європа у контексті глобалізації

План семінарського заняття

- 7.1. Головні аспекти глобалізації.
- 7.2. Антиглобалізм у Європі.
- 7.3. Головні протиріччя у трансатлантичних відносинах.

Питання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Що таке "глобалізація", у яких сферах вона відбувається?
2. Назвіть причини глобалізаційних процесів.
3. Чим можна пояснити феномен етноренесансу (зростання ролі етнічного чинника в світовій історії) у добу глобалізації?

4. Визначте негативні наслідки глобалізації.
5. Назвіть ідейні засади антиглобалізму.
6. Як розвивається антиглобалістський рух у країнах Європи?
7. Як можна охарактеризувати відносини США із країнами Західної Європи за часів Холодної війни?
8. Як відбувається процес розширення НАТО у Європі?
9. Чи проводить ЄС політику безпеки та оборони незалежно від НАТО?
10. Охарактеризуйте американсько-європейські відносини під час Югославської кризи.
11. Чим обумовлено військова присутність США у країнах Європи на сучасному етапі розвитку трансатлантичних відносин?

Завдання 1

Надайте аргументовану відповідь на запитання:

1. Який з наведених термінів є найбільш близьким за змістом до поняття "глобалізація": "інтернаціоналізація", "вестернізація", "американізація"?
2. Які з країн ЄС не є членами НАТО? Визначте причини для кожного випадку.

Завдання 2

На прикладі мовної політики Франції, зокрема Закону Тубона 1994 року, покажіть, як відбувається боротьба з поширенням англійської мови у всіх сферах життя. Надайте власну оцінку такий політиці (її правомочності, доцільності, ефективності).

Рекомендована література: основна [2; 3]; додаткова [16; 19; 21; 28; 35].

Тема 8. Європейський вимір історії України

План семінарського заняття

- 8.1. Розвиток українських земель у контексті європейської історії.
- 8.2. Усвідомлення європейського вибору в українській суспільній думці.
- 8.3. Євроінтеграція у новітній період історії України.

Питання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Коли Київська Русь досягла політичного розквіту? Якими були її відносини з країнами Європи?
2. Яку роль відіграли українські еліти у створенні Речі Посполитої?
3. Який вплив мала католицька церква на культуру українських земель у складі європейських держав (Польсько-Литовське князівство, Річ Посполита, Австрійська імперія)?
4. Що є характерним для культури українського бароко?
5. Як виявили себе європейські культурні течії Просвітництва та романтизму в культурі України XVIII – XIX ст.?
6. Розкрийте сутність прозахідних тенденцій у суспільній думці початку XX ст. (А. Шептицький, В. Липинський, М. Хвильовий).
7. Коли та яким чином були започатковані відносини між незалежною Україною та Європейським Союзом?
8. Як відбувалися переговори між Україною та ЄС щодо укладення Угоди про асоціацію?
9. Коли було підписано Угоду про асоціацію між Україною та ЄС? Як відбувався процес ратифікації?
10. Яке значення має підписання Угоди про безвізовий режим України з ЄС?

Завдання 1

Надайте аргументовану відповідь на запитання:

Чи згодні ви з визначенням культури України як "порубіжної" (між Заходом та Сходом або Європою та Азією)?

Завдання 2

Коли було конституційно закріплено європейський курс України? Назвіть відповідні частини Конституції України та проаналізуйте їх.

Рекомендована література: основна [2; 3; 7]; додаткова [11; 24; 30; 35].

Розділ 4. Поточний і підсумковий контролю успішності знань студентів

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних і семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 35 балів);

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового екзамену згідно з графіком навчального процесу (максимальний бал, який можна отримати на екзамені, – 40; мінімальний бал, що дозволяє успішно скласти екзамен, – 25).

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів

За роботу на лекційному занятті студент може отримати 0,5 бала (усього 6 балів за семестр) за умов коректного ведення конспекту.

На семінарських заняттях оцінюється участь студента в обговоренні питань семінарського заняття, усні доповіді, проводяться експрес-опитування та письмові контрольні роботи.

За участь в обговоренні питань семінарського заняття студент може отримати 0,5 бала (усього 6 балів за семестр), якщо він виявляє достатнє розуміння сутності проблем, що обговорюються.

Поточний контроль успішності навчання у формі перевірки доповіді (або доповіді-презентації) за заданою тематикою здійснюється 3 рази за семестр на семінарських заняттях, усно. Максимальна оцінка за доповідь – 4 бали (усього 12 балів за семестр), її можна отримати, якщо доповідь має логічну структуру, висновки є аргументованими, теоретичний матеріал викладений вільно із розумінням основних понять та категорій.

Поточний контроль успішності навчання у формі проведення експрес-опитування здійснюється на семінарських заняттях – 4 рази за семестр, усно. За його допомогою викладач перевіряє засвоєння матеріалу,

що пройдено на декількох попередніх заняттях. Максимальна оцінка – 4 (усього 16 балів за семестр).

Поточний контроль успішності навчання у формі проведення письмової контрольної роботи (тестування) здійснюється на семінарському занятті 2 рази за семестр. Максимальна оцінка – 10 (усього 20 балів за семестр).

Позааудиторна самостійна робота студента (СРС) у межах навчальної дисципліни "Європейські студії" містить: опрацювання лекційного матеріалу, поглиблене опрацювання окремих лекційних тем або питань, про які викладач повідомляє студентів; пошук та огляд літературних джерел за заданою проблематикою дисципліни; підготовку доповідей; перевірку студентами особистих знань за запитаннями для самодіагностики; підготовку до контрольних робіт; систематизацію вивченого матеріалу для підготовки до семестрового екзамену. Результати СРС перевіряються та оцінюються під час аудиторного поточного контролю – усних опитувань, доповідей і письмових робіт.

Підсумковий контроль знань та компетентностей студентів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену, завданням якого є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей.

Кожен екзаменаційний білет складається з 4 завдань (2 стереотипних, 1 діагностичне та 1 евристичне завдання), які дозволяють діагностувати рівень теоретичної підготовки студента та рівень його компетентності з навчальної дисципліни.

Результат семестрового екзамену оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної "Відомості обліку успішності".

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімально можлива кількість балів за поточний контроль упродовж семестру – 35 та мінімально можлива кількість балів, набраних на екзамені, – 25.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується як сума отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Виставлення підсумкової оцінки здійснюється за шкалою, що наведено в табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D		
60 – 63	E	задовільно	не зараховано
35 – 59	FX	незадовільно	
1 – 34	F		

Форми оцінювання та розподіл балів наведено в табл. 4.2.

Таблиця 4.2

Рейтинг-план навчальної дисципліни

Тема	Форми та види навчання	Форми оцінювання	Максимальний бал	
1	2	3	4	
Тема 1	Аудиторна робота			
	Лекція	Тема 1. "Європа": географічний, культурний, політичний зміст	Робота на лекції	0,5
	Семінарське заняття	1.1. Проблема визначення меж Європи. 1.2. Європа як цивілізація. 1.3. Формування європейської ідентичності	Участь в обговоренні питань семінарського заняття	0,5

1	2	3	4	
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел з питання про ідеї пан-європеїзму XIX – початку XX ст. (Дж. Мадзіні, В. Гюго, Р. Куденхове-Калергі та ін.)	–	–
Тема 2	Аудиторна робота			
	Лекція	Тема 2. Регіони Європи	Робота на лекції	0,5
	Семінарське заняття	2.1. Субрегіональна структура Європи. 2.2. Сучасні держави та регіони Європи. 2.3. Західна та Східна Європа	Участь в обговоренні питань семінарського заняття; експрес-опитування	0,5 4
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел з питання про формування "Східного (соціалістичного) блоку" після Другої світової війни та його розпад; підготовка до експрес-опитування з тем 1 – 2	–	–
Тема 3	Аудиторна робота			
	Лекція	Тема 3. Антична спадщина як чинник розвитку Європи	Робота на лекції	0,5
	Семінарське заняття	3.1. Особливості розвитку античної цивілізації. 3.2. Духовний світ античності 3.3. Антична спадщина й європейський гуманізм. 3.4. Міжкультурний діалог античності та сучасності	Участь в обговоренні питань семінарського заняття; доповідь	0,5 4
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел з питання про ідеї космополітизму (погляди кініків та стоїків) та їхнє значення; підготовка доповіді або доповіді-презентації	–	–

Продовження табл. 4.2

1	2	3	4	
Тема 4	Аудиторна робота			
	Лекція	Тема 4. Релігійний чинник розвитку Європи	Робота на лекції	1
	Семінарське заняття	4.1. Значення християнства для розвитку середньовічного суспільства. 4.2. Секуляризація у Європі. 4.3. Поняття про постсекулярний світ. 4.4. Трансформація релігії у постсекулярному суспільстві	Участь в обговоренні питань семінарського заняття; експрес-опитування	1 4
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел з питання про сутність процесу секуляризації європейського суспільства; підготовка до експрес-опитування з тем 3 – 4	–	–	
Тема 5	Аудиторна робота			
	Лекція	Тема 5. Доля проєкту Просвітництва	Робота на лекції	0,5
	Семінарське заняття	5.1. Просвітництво як інтелектуальна течія та соціальний проєкт. 5.2. Пошук альтернатив проєкту Просвітництва. 5.3. Криза Європейської цивілізації	Участь в обговоренні питань семінарського заняття; доповідь; контрольна робота	0,5 4 10
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Підготовка доповіді або доповіді-презентації; підготовка до контрольної роботи з тем 1 – 5	–	–	
Тема 6	Аудиторна робота			
	Лекція	Тема 6. Процеси інтеграції та дезінтеграції у Європі другої половини ХХ – початку ХХІ ст.	Робота на лекції	1,5
	Семінарське заняття	6.1. Інтеграційні процеси в Європі після Другої світової війни. 6.2. Євроінтеграція у 70–80-ті рр. ХХ ст. Європесимізм. 6.3. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси у Європі у 90-х рр. ХХ ст. 6.4. Кризові явища у розвитку ЄС	Участь в обговоренні питань семінарського заняття; доповідь; експрес-опитування	1,5 4 4

1	2	3	4	
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел з питання про кризові явища у сучасному розвитку ЄС; підготовка доповіді або доповіді-презентації; підготовка до експрес-опитування з теми 6	–	–
	Аудиторна робота			
Тема 7	Лекція	Тема 7. Європа у контексті глобалізації	Робота на лекції	1
	Семінарське заняття	7.1. Головні аспекти глобалізації. 7.2. Антиглобалізм у Європі. 7.3. Головні протиріччя у трансатлантичних відносинах	Участь в обговоренні питань семінарського заняття; експрес-опитування	1 4
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел з питання про зміст процесу глобалізації; підготовка до експрес-опитування з теми 7	–	–
	Аудиторна робота			
Тема 8	Лекція	Тема 8. Європейський вимір історії України	Робота на лекції	0,5
	Семінарське заняття	8.1. Розвиток українських земель у контексті європейської історії. 8.2. Усвідомлення європейського вибору в українській суспільній думці. 8.3. Євроінтеграція у новітній період історії України	Участь в обговоренні питань семінарського заняття; контрольна робота	0,5 10
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Підготовка до контрольної роботи з тем 6 – 8	–	–
	Іспит			40

Глосарій

Антиглобалізм – суспільно-політичний рух, спрямований проти негативних наслідків глобалізації, домінування транснаціональних корпорацій, міжнародних економічних і фінансових інститутів (ВТО, МВФ тощо), капіталістичної ідеології або деяких її форм.

Атеїзм – світогляд, який характеризується відсутністю віри в будь-яких богів, переконанням у тому, що їх не існує. Атеїзм є протилежною формою світогляду відносно теїзму.

Антиклерикалізм – опозиція релігійній владі; суспільно-політичний рух, спрямований проти впливу релігійних організацій та духовенства на політичне, економічне і культурне життя.

Глобалізація – це процес становлення єдиного світу, зближення різних культур і цивілізацій, що обумовлено розвитком нових технологій та комунікацій, інтернаціоналізацією діяльності економічних корпорацій і фірм.

Гуманізм – ідейний рух доби Відродження, спрямований на емансипацію людської особистості; світогляд, основу якого складає захист гідності та самоцінності людини, її свободи, права на самовизначення і розвиток індивідуальних здібностей. Благо людини стає критерієм оцінки суспільних відносин.

Євроскептицизм – суспільно-політичний чинник, який стримує процеси євроінтеграції; критика інтеграції та окремих політик Європейського Союзу.

Європоцентризм – історико-культурна і геополітична концепція, згідно з якою Європа виконує авангардну роль у світовій історії, а європейський шлях розвитку є єдиним і універсальним для всього світу.

Ідентичність – співвіднесення індивіда з соціальною групою, спільнотою, з якої він поділяє певні норми, цінності, групові установки.

Інтеграція – зближення, злиття частин, що утворюють єдине ціле, але за умови збереження їхньої ідентичності; у міжнародних відносинах процес зрощування національних ринків і формування цілісного господарського комплексу, наслідком чого стає виникнення політичного союзу.

Калокагатія – (від грец. *Kalos kai hagatos* – красивий та хороший) етико-естетичний ідеал давньогрецької культури, що передбачає гармонію тілесної та душевної досконалості в людині.

Пайдейя – поняття античної філософії, яке означає універсальну освіченість; спосіб формування самостійної, розвиненої особистості, здатної до здійснення громадянських обов'язків.

Постсекуляризм – теоретична концепція у філософії і релігієзнавстві, згідно з якою ідея секуляризації продемонструвала свою неспроможність, оскільки релігійний компонент культури існує поряд із світським, а релігійні організації зберігають помітний вплив у всіх сферах сучасного суспільного життя.

Просвітництво – широкий інтелектуальний рух у західній культурі кін. XVII – XVIII ст., який мав за мету поширення ідеалів розуму, наукового знання та освіти, політичних свобод, суспільного прогресу і викриття забобонів і марновірств.

Регіон – певна територія, яка характеризується цілісністю і взаємозв'язком її складових елементів, спільністю природних, соціально-економічних, національно-культурних та інших умов.

Регіоналізація – зростання ролі регіонів у сучасному світі, у тому числі у міжнародних відносинах; процес перерозподілу владних компетенцій та функцій від державного на регіональний рівень, поява і розвиток нових інституційних форм, що відповідають новій ролі регіонів.

Секуляризація (від лат. – *saecularis*) – зменшення ролі релігії у суспільстві внаслідок його модернізації; перехід до світської моделі суспільного устрою на основі раціональних норм.

Соціальний прогрес – це розвиток суспільства, який характеризується переходом від нижчих до вищих, більш досконалих форм.

Соціально-культурний код – це набір символів, які є значущими і цінними для певного типу культури.

Деїзм – релігійно-філософська доктрина, яка визнає Бога як світовий розум, який створив світ, але відкидає ідею про подальше втручання Бога до саморуху природи. Деїзм набув поширення серед мислителів Просвітництва, зіграв велику роль у розвитку вільнодумства.

Фундаменталізм – загальна назва вкрай консервативних ідеологічних та релігійних рухів, які проголошують відданість вихідним ідеям, принципам, цінностям певних доктрин, висувають вимоги подолання ухилів та повернення до витоків, протистоять процесу змін та оновлення.

Цивілізація – людська спільнота, яка впродовж певного періоду часу (процес зародження, розвиток, загибель чи перетворення цивілізації) має стійкі особливі риси в соціально-політичній організації, економіці та культурі, спільні духовні цінності та ідеали.

Етноренесанс – загальне підвищення ролі етнічного чинника в соціально-культурному просторі кінця ХХ – початку ХХІ ст.; зростання етнічної самосвідомості, прагнення відродити елементи культури, які є репрезентативними рисами етнічності.

Рекомендована література

Основна

1. Балух В. О. Історія античної цивілізації : підручник / В. О. Балух. – Чернівці : ТОВ "Видавництво "Наші книги", 2007. – 658 с.

2. Борко Ю. "Европейская идея": от утопии – к реальности / Ю. Борко // Заглядывая в ХХІ век: Европейский Союз и Содружество Независимых Государств. – Москва : Интердиалект, 1998. – С. 15–51.

3. Грицяк І. А. Європейська інтеграція : навч. посіб. / І. А. Грицяк, Д. І. Дзвінчук. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. – 464 с.
4. Дейвіс Н. Європа. Історія / Н. Дейвіс. – Київ : Основи, 2012. – 1464 с.
5. Культурологія. Історія мирової культури : учеб. пособ. для вузов / под ред. А. П. Марковой. – Москва : ЮНИТИ, 2001. – 600 с.
6. Ле Гофф Ж. Цивілізація середньовікового Запада / Ж. Ле Гофф. – Москва : Издательская группа Прогресс ; Прогресс-Академия, 1992. – 376 с.
7. Помян К. Європа та її нації / К. Помян ; пер. з фр. Я. Кравця. – Львів : Каменяр, 2003. – 169 с.

Додаткова

8. Адорно Т. Діалектика Просвещення. Філософські фрагменти / Т. Адорно, М. Хоркхаймер. – Москва – Санкт-Петербург : Медиум ; Ювента, 1997. – 312 с.
9. Багаєва А. В. Історическі моделі регіоналізації і регіональної інтеграції / А. В. Багаєва // Етносоціум і міжнародна культура. – 2016. – № 7 (97). – С. 93–103.
10. Геффернен М. Значення Європи. Географія та геополітика / М. Геффернен ; пер. з англ. – Київ : Дух і Літера, 2011. – 464 с.
11. Європейський проект та Україна : монографія / А. В. Єрмолаєв, Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська [та ін.]. – Київ : НІСД, 2012. – 192 с.
12. Йосипенко С. Європа як філософська тема і політична проблема [Текст] / С. Йосипенко // Філософська думка. – 2010. – №1. – 2010. – С. 76–88.
13. Куденхове-Калергі Р. Н. Пан-Європа / Р. Н. Куденхове-Калергі. – Москва : Вита Планетаре, 2006. – 120 с.
14. Липатов А. Європейська цивілізація як диференційована цілісність (Запад і славяне) / А. Липатов // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – № 6. – С. 14–20.
15. Орлов Б. "Європа с человеческим лицом" (Соціокультурні аспекти європейської цивілізації) / Б. Орлов // Мировая экономика и международные отношения. – 2005. – № 12. – С. 67–75.
16. Потоцька Ю. І. Феномен етнічного ренесансу в контексті глобалізації / Ю. І. Потоцька // Вісник Харківського національного університету

імені В. Н. Каразіна. – Серія: теорія культури і філософія науки. – 2017. – Вип. 57. – С. 40–44.

17. Семененко И. С. Национализм, сепаратизм, демократия... Метаморфозы национальной идентичности в "старой" Европе / И. С. Семененко // Полис. Политические исследования. – 2018. – № 5. – С. 70–87.

18. Скирбекк Г. История философии : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / Г. Скирбекк, Н. Гилье. – Москва : Владос, 2008. – 799 с.

19. Смирнова Т. П. Основные тенденции развития европейской языковой политики и пути ее реализации / Т. П. Смирнова // Политическая лингвистика. – 2012. – № 2. – С. 153–157.

20. Холодковский К. Г. Особенности сепаратизма в Западной Европе XXI века / К. Г. Холодковский // Южно-российский журнал социальных наук. – 2018. – Т. 19. – № 2. – С. 27–37.

21. Чешко В. Ф. Соціальна філософія : конспект лекцій / В. Ф. Чешко, Ю. І. Потоцька. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. – 96 с.

22. Шульга М. Критерії європейської ідентичності / М. Шульга // Політичний менеджмент. – № 2. – 2010. – С. 139–147.

23. Эко У. Средние века уже начались / У. Эко // Иностранная литература. – 1994. – № 4. – С. 258–267.

Інформаційні ресурси

24. Глосарій термінів Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://europa.dovidka.com.ua/>.

25. Европейская интеграция : учебник [Электронный ресурс] / О. В. Буторина, Т. М. Ершова, А. А. Дынкин и др. – Режим доступа : <https://studfile.net/preview/4049471/>.

26. Межевич Н. М. Определение категории "регион" в современном научном дискурсе [Электронный ресурс] / Н. М. Межевич. – Режим доступа : <https://cyberleninka.ru/article/n/opredelenie-kategorii-region-v-sovremennom-nauchnom-diskurse>.

27. Никитина Ю. А. От интеграции к регионализму: эволюция теорий регионального межгосударственного сотрудничества [Электронный ресурс] / Ю. А. Никитина. – Режим доступа : <https://cyberleninka.ru/article/n/ot-integratsii-k-regionalizmu-evolyutsiya-teoriy-regionalnogo-mezhgosudarstvennogo-sotrudni-chestva>.

28. Пархалина Т. Трансатлантические отношения: кризис или новый этап [Электронный ресурс] / Т. Пархалина. – Режим доступа : <https://cyberleninka.ru/article/n/transatlanticheskie-otnosheniya-krizis-ili-novyy-etap/viewer>.

29. Руссо Ж.-Ж. Суждение о вечном мире [Электронный ресурс] / Ж.-Ж. Руссо. – Режим доступа : http://www.marsexx.ru/lit/traktaty_o_vechnom_mire.html#697.

30. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

31. Узланер Д. В каком смысле современный мир может быть назван постсекулярным [Электронный ресурс] / Д. Узланер. – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/continent/2008/136/u20.html>.

32. Хабермас Ю. Против "воинствующего атеизма". "Постсекулярное" общество – что это такое? [Электронный ресурс] / Ю. Хабермас. – Режим доступа : <http://www.islam-portal.ru/communication/stat/100/1411/>.

33. Эпиктет. Беседы [Электронный ресурс] / Эпиктет. – Режим доступа : <https://www.litmir.me/br/?b=94623>.

Методичне забезпечення

34. Європейські студії: робоча програма навчальної дисципліни для студентів спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" першого (бакалаврського) рівня [Електронне видання] / уклад. О. М. Кузь, Ю. І. Потоцька, Н. О. Коннова. – Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 13 с.

35. Сайт персональних навчальних систем ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Дисципліна "Європейські студії". – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=7032>.

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Мета та завдання дисципліни.....	4
Розділ 2. Програма дисципліни.....	8
2.1. Структура дисципліни	8
2.2. Анотований зміст лекційних занять.....	8
Розділ 3. Плани семінарських занять	14
Змістовий модуль 1. Європа як соціально-культурна цілісність.....	14
Розділ 4. Поточний і підсумковий контролю успішності знань студентів	23
Глосарій.....	29
Рекомендована література.....	31
Основна	31
Додаткова	32
Інформаційні ресурси	33
Методичне забезпечення	34

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ

**Методичні рекомендації
до семінарських занять
для студентів спеціальності
291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії"
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Кузь Олег Миколайович**
Потоцька Юлія Іванівна
Коннова Ніна Олексіївна

Відповідальний за видання *О. М. Кузь*

Редактор *В. Ю. Степаненко*

Коректор *В. Ю. Труш*

План 2021 р. Поз. № 207 ЕВ. Обсяг 36 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*